

2020-ci il üzrə Azərbaycan Respublikasının

TƏDİYƏ BALANSI

Xarici mühitin əlverişsiz olduğu bir şəraitdə 2020-ci ildə tədiyə balansının¹ əsas komponenti olan cari əməliyyatlar balansı (CƏB) tarazlığa yaxın olmuşdur. Cari əməliyyatlar balansına əsas ixrac qiymətlərinin dəyişimi təsir göstərmişdir. Bu dövrdə qeyri-neft sektoru üzrə CƏB-in yaxşılaşması davam etmişdir. Pandemiya şəraitində qeyri-neft sektoru üzrə əmtəə və xidmət idxalının azalması tədiyə balansına tarazlaşdırıcı təsir göstərmişdir.

Cədvəl 1. 2020-ci il üzrə tədiyə balansının əsas göstəriciləri, mln.\$

Cari əməliyyatlar balansı	- 227.6
Xarici ticarət balansı	2 511.6
Xidmətlər balansı	- 2 840.7
İlkin gəlirlər balansı	- 456.3
- <i>İnvestisiya gəlirlərinin repatriasiyası</i>	- 388.1
Təkrar gəlirlər balansı	557.8
Kapital hesabı	- 7.4
Maliyyə hesabı	- 2 400.8
Xalis maliyyə aktivləri	1 232.5
o cümlədən:	
- <i>xaricə yönəldilmiş birbaşa investisiyalar</i>	825.3
- <i>portfel investisiyaları</i>	22.7
- <i>digər investisiyalar</i>	384.5
Xalis maliyyə öhdəlikləri	- 1 168.3
o cümlədən:	
- <i>Azərbaycana cəlb olunmuş birbaşa investisiyalar</i>	4 527.7
- <i>cəlb olunmuş investisiyaların repatriasiyası</i>	- 4 472.2
- <i>neft bonusu</i>	451.6
- <i>portfel investisiyaları</i>	- 259.1
- <i>digər investisiyalar</i>	- 1 416.3
Balanslaşdırıcı maddələr	648.1
Tədiyə balansının ümumi saldosu (ölkənin ehtiyat aktivlərinin dəyişməsi; “+” artım, “-” azalma)	- 1 987.7

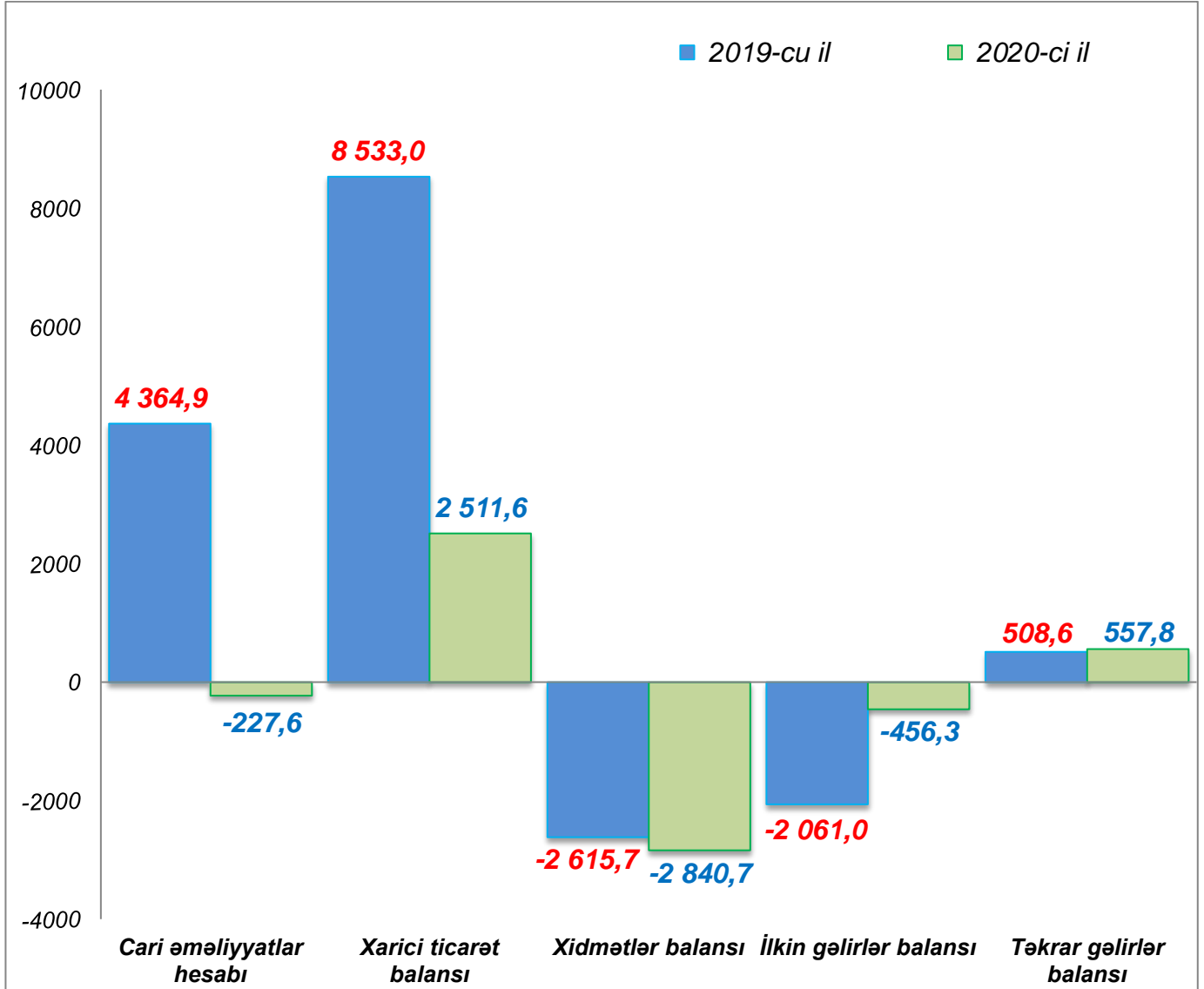
Qeyd: Tədiyə balansı hesablamalarında xam neftin faktiki orta qiyməti 41\$ (2019-cu il 64\$) olmuşdur.

¹ Tədiyə balansının metodoloji tərtibatı ilə bağlı <https://uploads.cbar.az/assets/4f9ced2ebffd8b2fb6149f920.pdf> səhifəsinə müraciət edilə bilər.

Cari əməliyyatlar hesabı

2020-ci il üzrə cari əməliyyatlar hesabının kəsiri 227.6 mln.\$ və ya ÜDM-in 0.5%-ni təşkil etmişdir (2019-cu ildə 4.4 mlrd.\$ profisit olmuşdur). Neft-qaz sektoru üzrə CƏB profisiti ötən ilə nəzərən (ö.i.n.) 2.3 dəfə azalaraq 5.1 mlrd.\$, qeyri-neft sektoru üzrə CƏB kəsiri isə 25.4% azalaraq 5.3 mlrd.\$ məbləğində olmuşdur.

Qrafik 1. 2020-ci il üzrə cari əməliyyatlar hesabı, mln.\$

Xarici ticarət balansı

2020-ci il üzrə xarici ticarət dövriyyəsi 22.7 mlrd.\$ təşkil etmiş, neft-qaz sektoru üzrə 8.9 mlrd.\$-liq profisit qeyri-neft sektoru üzrə 6.4 mlrd.\$-liq kəsiri bağlamış və nəticədə xarici ticarət balansında 2.5 mlrd.\$ həcmində profisit yaranmışdır. Hesabat dövründə Azərbaycanın dünyanın 183 dövləti ilə ticarət əlaqələri olmuşdur. Xarici ticarətin 16.8%-i MDB üzvü olan dövlətlərin, 83.2%-i isə digər xarici dövlətlərin payına düşür.

Əmtəə ixracı. Hesabat dövründə əmtəə ixracı 12.6 mlrd.\$ (36.6% azalma) təşkil etmişdir. Dövr ərzində əsasən dünya neft bazarlarında xam neftin ucuzlaşması səbəbindən neft-qaz sektoru

üzrə ixracın həcmi 40% azalaraq 10.8 mlrd.\$ olmuşdur. İxrac olunmuş neft məhsullarının (10.8 mlrd.\$) 8.2 mlrd.\$-ı xam neftin, 0.4 mlrd.\$-ı isə neft emalı məhsullarının payına düşür. 2020-ci ildə qeyri-neft ixracı 4.3% azalaraq 1.8 mlrd.\$ olmuşdur.

Əmtəə idxalı. 2020-ci ildə əmtəə idxalı ö.i.n. 11.1% azalaraq 10.1 mlrd.\$ təşkil etmişdir, o cümlədən istehlak mallarının idxalının ümumi dəyəri isə 4.3 mlrd.\$ olmuş, bunun da 1.5 mlrd.\$-ı ərzaq məhsullarının payına düşür. Qeyri-neft sektoru üzrə idxal 13.3% azalaraq 8.2 mlrd.\$ olmuşdur. Qeyri-neft idxalının strukturunda əczaçılıq məhsullarının (27.2%), sabun və yuyucu vasitələrin (22.5%) və tərəvəz məhsullarının (13.8%) idxalı artmış, dəmiryol nəqliyyat vasitələrinin (2.1 dəfə), tütün və tütün məhsullarının (27%), mebel məhsullarının (23.9%), metalların (22.6%), daş və şüşə məmulatlarının (14.6%), şəkərin (14.3%), alkoqollu və alkoqolsuz içkilərin (11.7%), dənli bitkilərin (10.1%), ağac məmulatlarının (9.3%), kağız məmulatlarının (0.9%) və minik avtomobillərinin (0.7%) idxalı isə azalmışdır.

İdxalın strukturunda xarici investisiyalar hesabına gətirilmiş maşın-avadanlıqların və malların xüsusi çəkisi 8.1% təşkil edərək 0.8 mlrd.\$ olmuşdur.

Xidmətlər balansı

2020-ci il üzrə xarici dövlətlərlə Azərbaycanın iqtisadi əlaqələrində xidmətlərin ümumi həcmi 8 mlrd.\$ təşkil etmişdir. Bunun 5.4 mlrd.\$-ı qeyri-rezidentlər tərəfindən Azərbaycanın rezidentlərinə, 2.6 mlrd.\$-ı isə Azərbaycan rezidentləri tərəfindən xarici ölkələrin rezidentlərinə göstərilən xidmətlərdir. Ümumilikdə, xidmətlər balansında yaranan kəsir 8.6% artaraq 2.8 mlrd.\$ olmuşdur.

Neft-qaz sektoru üzrə xidmətlər balansının (əsasən tikinti xidmətləri və digər işgüzar xidmətlər) kəsiri 2.4 mlrd.\$ (31.4% artım) olmuşdur. Qeyri-neft sektoru üzrə xidmətlər balansının kəsiri isə 0.4 mlrd.\$ (45.4% azalma) olmuşdur.

Qarşılıqlı xidmətlər dövriyyəsinin 36.5%-i nəqliyyat xidmətləri üzrə aparılan əməliyyatların payına düşür. Ümumi dəyəri 2.9 mlrd.\$ olan nəqliyyat xidmətlərinin 55.8%-i qeyri-rezidentlərin Azərbaycanın nəqliyyat xidmətlərindən istifadəsi ilə əlaqədardır. Azərbaycan rezidentlərinin qeyri-rezidentlərə göstərdikləri nəqliyyat xidmətlərinin dəyəri 1.6 mlrd.\$, qeyri-rezidentlərin Azərbaycan rezidentlərinə göstərdikləri nəqliyyat xidmətlərinin dəyəri isə 1.3 mlrd.\$ təşkil etmişdir.

Dövr ərzində qeyri-neft sektoru üzrə nəqliyyat xidmətlərinin ixracı ö.i.n. 38.8% artmış, idxalı isə 10.7% azalmışdır. Nəticədə nəqliyyat xidmətləri üzrə 2019-cu ildə 350.5 mln.\$ olan kəsir 2020-ci ildə 342.7 mln.\$ profisitlə əvəzlənmişdir.

2020-ci il üzrə qarşılıqlı turizm xidmətlərinin dövriyyəsi 4.9 dəfə azalaraq 715.9 mln.\$ təşkil etmişdir. Hesabat dövründə turizm xidmətləri üzrə idxalın (411.7 mln.\$) ixracı (304.2 mln.\$) üstələməsi nəticəsində 107.5 mln.\$ həcmində kəsir yaranmışdır. Bu dövrdə xaricə səfər edən Azərbaycan vətəndaşlarının sayı 4.8 dəfə, Azərbaycana gələn xarici vətəndaşların sayı isə 4 dəfə azalmışdır.

Xarici ölkələr tərəfindən Azərbaycan rezidentlərinə turizmlə bağlı göstərilən xidmətlərin həcmi 411.7 mln.\$ olmuşdur. Bunun 88.2%-i Azərbaycan vətəndaşlarının şəxsi səfərləri ilə bağlı olmuşdur (məlik idxal üçün vəsaitlər istisna olmaqla). Hesabat dövründə qeyri-neft sektoru üzrə qeyri-rezidentlərə göstərilən tikinti xidmətlərinin həcmi 8.5% azalaraq 28.9 mln.\$ təşkil etmişdir. Qeyri-neft sektoru üzrə qeyri-rezidentlərə ödənilən digər işgüzar xidmətlərin həcmi isə 21.9% azalaraq 745 mln.\$ olmuşdur.

İlkin gəlirlər balansı

Hesabat dövründə ilkin gəlirlər balansında neft-qaz sektoru üzrə 1.4 mlrd.\$ kəsir, qeyri-neft sektoru üzrə isə 1 mlrd.\$ profisit olmuşdur. Nəticədə ilkin gəlirlər balansında kəsir 4.5 dəfə azalaraq 456 mln.\$ təşkil etmişdir.

İlkin gəlirlər üzrə daxilolmaların və ödənişlərin ümumi dövriyyəsi 4.2 mlrd.\$ olmuşdur. Bunun 55.5%-i (2.3 mlrd.\$) Azərbaycandan qeyri-rezidentlərə ödənişlər təşkil edir. Bu məbləğin isə əsas hissəsini (1.1 mlrd.\$) beynəlxalq neft-qaz konsorsiumları üzrə xarici investorların payına düşən gəlirlərin repatriasiyası (əsasən xam neft şəklində), qiymətli kağızlar portfeli üzrə qeyri-rezidentlərə ödənilən faizlər (0.3 mlrd.\$), xarici kreditlərdən istifadəyə görə ödənilən faizlər (0.5 mlrd.\$) və digər ödənişlər (0.4 mlrd.\$) təşkil edir.

Təkrar gəlirlər balansı

Təkrar gəlirlər üzrə xarici ölkələrlə aparılan əməliyyatların ümumi həcmi 1.8 mlrd.\$ məbləğində qiymətləndirilmişdir. Daxilolmalar 1.2 mlrd.\$, ödənişlər isə 0.6 mlrd.\$ təşkil etmişdir.

Təkrar gəlirlər üzrə ümumi daxilolmaların 92.1%-i xarici ölkələrdən fiziki şəxslərin pul baratları, 6.6%-i ölkəyə gətirilən humanitar və yardım mallarının həcmi, 1.3%-i isə digər daxilolmalar təşkil edir.

Ölkəyə göndərilən pul baratlarının həcmi 17.1% artaraq 1.1 mlrd.\$, ölkədən çıxarılan pul baratlarının həcmi isə 29.1% artaraq 556.5 mln.\$ olmuşdur. Nəticədə pul baratları üzrə 537.5 mln.\$ müsbət saldo yaranmışdır.

Bütövlükdə, təkrar gəlirlər üzrə əməliyyatların saldosu müsbət 557.8 mln.\$ (9.7% artma) təşkil etmişdir.

Maliyyə hesabı²

2020-ci il üzrə ölkənin xalis maliyyə aktivləri 1 232.5 mln.\$ artmışdır. Bu göstərici xaricə yönəldilmiş birbaşa investisiyalar (825.3 mln.\$), portfel investisiyaları (22.7 mln.\$) və digər investisiyalar (384.5 mln.\$) hesabına formalaşmışdır.

² Beynəlxalq Valyuta Fondunun tədiyə balansı üzrə yeni (6-cı nəşr) Təlimatının tələblərinə uyğun olaraq tədiyə balansının strukturunda kapital və maliyyə hesabı Aktivlər/Öhdəliklər prinsipi üzrə təsnifləşdirilmişdir.

Hesabat dövründə ölkənin xalis maliyyə öhdəlikləri isə 1 168.3 mln.\$ azalmışdır ki, bu da xaricdən cəlb olunmuş xalis birbaşa investisiyalar (55.5 mln.\$), neft bonusu (451.6 mln.\$), portfel investisiyaları (-259.1 mln.\$) və digər investisiyalar (-1 416.3 mln.\$) hesabına formalaşmışdır.

Cədvəl 2. 2020-ci il üzrə xalis maliyyə aktivləri və öhdəlikləri, mln.\$

	Aktivlər	Öhdəliklər
Birbaşa investisiyalar	825.3	55.5
- neft-qaz sektoru	253.7	-232.1
- digər sektorlar	571.6	287.6
Neft bonusu		451.6
Portfel investisiyaları	22.7	-259.1
Digər investisiyalar	384.5	-1 416.3
- ticarət kreditləri və avanslar	-206.9	-344.9
- kreditlər və ssudalar	-307.1	-652.1
- depozitlər və nağd valyuta	898.5	-419.3
C Ə M İ	1 232.5	-1 168.3

Birbaşa investisiyalar

Birbaşa investisiyalar formasında xaricdən cəlb olunmuş sərmayələrin ümumi məbləği 4.5 mlrd.\$ (5.9% artım) olmuşdur.

Ölkə iqtisadiyyatına yatırılmış birbaşa investisiyaların strukturunda neft-qaz sektorunun xüsusi çəkisi 86.6% təşkil etmişdir.

2020-ci ildə tədiyə balansında birbaşa investisiyalar maddəsinin neft-qaz sektoru üzrə xalis maliyyə öhdəliklərinin (55.5 mln.\$) azalması cəlb olunmuş investisiya ilə (4 527.7 mln.\$) kapitalın repatriasiyası (4 472.2 mln.\$) arasındakı fərqdən formalaşır.

Qiymətləndirmələrə görə qeyri-neft sektoruna cəlb olunmuş birbaşa investisiyaların ümumi məbləği 605.6 mln.\$ (34.9% azalma) olmuşdur.

Portfel investisiyaları

Portfel investisiyaları üzrə daxilolmalar 287.1 mln.\$, ödənişlər isə 568.9 mln.\$ təşkil etmiş, nəticədə 281.8 mln.\$ mənfi saldo yaranmışdır.

Hesabat dövründə portfel investisiyaları üzrə aktivlər əsasən bankların, öhdəliklər isə dövlət sektorunun və neft-qaz sektorunun hesabına azalmışdır.

Kreditlər və digər investisiyalar

Hesabat dövründə kreditlər və ssudalar üzrə xalis maliyyə aktivləri 307.1 mln.\$, xalis maliyyə öhdəlikləri isə 652.1 mln.\$ azalmışdır. Kreditlər və ssudalar üzrə xalis maliyyə öhdəlikləri birbaşa dövlət kreditləri (184.7 mln.\$), dövlət təminatlı kreditlər (267.2 mln.\$), bank kreditləri (35.9 mln.\$), neft-qaz sektorunun kreditləri (64.7 mln.\$), firmaların və digər müəssisələrin kreditləri (99.6 mln.\$) hesabına azalmışdır.

Depozitlər və nağd valyuta üzrə xalis maliyyə aktivləri 898.5 mln.\$ artmış, xalis maliyyə öhdəlikləri isə 419.3 mln.\$ azalmışdır.

Ehtiyat aktivləri

2020-ci il üzrə ölkənin ehtiyat aktivləri 2 mlrd.\$ məbləğində azalmışdır.